

AS: = Adam Samara (programledare)

IS: = Inga-Lena Spansk

LG = Lee Gleichmann Linnarsson

PL = Per Lindqvist

IS: Det måste handla om att höja kvaliteten i undervisningen. Och det här är ju ett väldigt tydligt sätt att göra det på.

LG: Många lärare efterlyser också mer tid för kärnuppdraget, det vill säga planering av undervisningen, genomförande och efterarbete.

PL: Sammantaget så är det flera olika faktorer som skapar ett tryck på lärare.

Talarröst: Det här är en podcast från Skolverket.

AS: Hej och välkommen till Skolverkspodden. Vi vet att många lärare upplever en tung arbetsbelastning och har svårt för att få tiden att räcka till. En anledning som ofta lyfts fram är att arbetsuppgifterna utöver själva undervisningen blir allt fler och fler. I det här avsnittet skall vi därför prata om lärarassistenter och andra yrkesgrupper som på olika sätt är tänkta att avlasta lärare. Är det lösningen? Och vad behöver man tänka på när man introducerar de här kompetenserna på sin skola? Jag heter Adam Samara och med mig idag för att besvara de här frågorna har jag Lee Gleichmann Linnarsson, sakkunnig på Skolverket. Inga-Lena Spansk som är skolchef i Mora kommun och Per Lindqvist, professor i pedagogik vid Linnéuniversitetet i Kalmar och även gästprofessor i Mälardalens Högskola. Hej på er.

IS: Hej

LG: Hej

AS: Lärarassistenter skall alltså avlasta lärare genom att ta över olika arbetsuppgifter som vanligtvis ligger på lärarna. När man säger lärarassistenter så kan man faktiskt tala om flera olika roller och olika kompetenser. Och jag skulle vilja fråga dig Inga-Lena, vilken typ av kompetenser är det som ni valt att anställa till era skolor?

IS: Vi har valt att anställa någonting som vi kallar studiepedagoger och resurspedagoger. Det är en form utav kompletterande tjänster där studiepedagogerna jobbar på 7–9 med ett slags mentorsuppdrag. Och resurspedagogerna jobbar på F-6 mer inriktat emot sociala

sammanhang som rastaktiviteter och fysiska aktiviteter.

AS: Och vad var det som gjorde att ni kände att ni behövde de här kompetenserna på era skolor?

IS: Vi hade länge diskuterat lärares arbetsmiljö med lärarfacken, och vilka uppgifter som lärarna skall göra och vilka som faktiskt andra kan göra. Sedan är ju kompetensförsörjningsfrågan den stora och drivande faktorn i det här. Att vi verkligen behövde se över möjligheten att anställa andra yrkesgrupper än lärare för att kompensera den här svårigheten med att rekrytera lärare. Och det sista är faktiskt också behov hos eleverna. Att få ha tillgång till fler vuxna som har tid att lyssna på dem. Och finnas till hands. Och faktiskt vuxna som inte är de som bedömer dem.

AS: Och varför är det viktigt?

IS: Tilliten och relationen och det sammanhang som eleverna befinner sig i idag, det är viktigt att få till de relationerna på ett bra sätt.

AS: Och vad skulle du säga, utifrån vad du hör och märker av nu sedan ni har börjat jobba på det här sättet, vad får du för signaler från lärarna?

IS: Lärarna upplever sig ha mer tid till undervisningen nu och de känner sig faktiskt avlastade. Vi har gjort en del utvärderingar och det visar sig att de känner sig avlastade även med administrativa uppgifter. Men framförallt när det gäller minskad arbetsbelastning kring elevhälsoarbetet.

AS: Och om man tittar på... den andra sidan så att säga, eleverna och kanske även till viss del kanske vårdnadshavarna, vad säger de?

IS: Om vi tar vårdnadshavarna, så upplever de att det är lättare att snabbt få tag i en vuxen som ansvarar för deras barn på skolan. Så det är ju jättestpositivt. Och eleverna, de upplever att det finns vuxna som är tillgängliga på ett helt annat sätt. Som kanske faktiskt kan vara den där vuxna som är lite flexibel runt dem och kan hjälpa till om de har frågor om läxor eller vart jag skall vara eller ja, planering nästa dag.

AS: Jag vet inte om du sade det där, men hur länge har ni jobbat med den här typen av resurspedagogerna, alltså på era skolor?

IS: Ja studiepedagogerna, det har vi haft igång i tre år. För vi tittade på det, så vi började först med 7–9 skolorna för att vi tänkte att det var viktigt att avlasta lärarna där, själva mentorsdelen. Resurspedagogerna, de har vi faktiskt kört igång med den här hösten. Så

det är lite nytt. Vi har hållit på med planeringen och tanke ett tag, men vi har gått in i aktiv handling från den här terminsstarten.

AS: Men om man tar studiepedagogerna då, eftersom det är det... de som ni jobbat längst med. Under resans gång, har ni stött på några svårigheter eller utmaningar?

IS: Ja först var det faktiskt en del motstånd när vi gjorde uppstartsdialogen. För att det var en del utav våra lärare som var oroliga för att de skulle tappa relationen till eleverna när man... när de inte längre hade kvar mentorsuppdraget. Så det fick vi jobba en del med. Sedan har de faktiskt sett att de har ju faktiskt kvar relationen, men på lite annat sätt. För nu kan de fokusera på den ämnesmässiga relationen. Och sedan var det väl också en... en oro för att det skulle bli ihopblandat med övriga kategorier som finns på en skola. Så att det är ju jätteviktigt att jobba med avgränsningar i uppdraget. Gentemot kuratorer, studie och yrkesvägledare, speciallärare och så vidare.

AS: Tack och det är flera intressanta saker som du säger här, som jag tänker att vi skall återkomma till. Men... regeringen har de senaste åren satsat på att fler skolor skall kunna anställa lärarassistenter. Men en vanlig kritik som lyfts fram emot den här satsningen, det är att skolans problem knappast löses av fler obehörig personal. Utan det är fler lärare som behövs. Och jag tänkte kolla med dig, Lee, vad tänker du om den bilden?

LG: Jag tänker att det här är inte en antingen eller fråga. Det vill säga, det ena utesluter ju inte det andra. Självklart så behövs det fler behöriga lärare i skolan. Jag tror alla kan skriva under på att det är viktigt att eleverna undervisas av behörig och legitimerade lärare. Det är viktigt för att eleverna skall få en likvärdig utbildning och god kvalitet. Samtidigt så har vi en stor lärarbrist. Många lärare lämnar yrket och många gör det för att de upplever att det finns brister i arbetsmiljön. De mäktar inte med uppdraget helt enkelt. Många lärare efterlyser också mer tid för kärnuppdraget. Det vill säga planering av undervisningen, genomförande och efterarbete. Det är det här perspektivet jag tycker att man skall se på det här med läraravlastande tjänster. Eller kompletterande kompetenser. I skolan. Sedan vill jag bara tillägga när vi talar om obehöriga lärare, så är det ju viktigt att komma ihåg att det handlar om en väldigt heterogen grupp. Många obehöriga lärare kan vara väldigt kompetenta.

AS: Per, är lärarassistenter lösningen på alla skolans problem?

PL: Ja det beror på vad som är problem. För det ju finns ju fler orsaker än det här med att lärare önskar att jobba mer koncentrerat kring undervisning och undervisningsprocessen. Alltså lärarassistenter är ju också ett svar på den allt mer ökande lärarbrist som vi har ute i skolorna idag. Man får ju inte... får ju inte tänka bort det. Det är ju också ett svar på, det här Pisa debaclet, om man får kalla det för det. Nu är det ju... nu ser ju siffrorna lite bättre

ut än i tidigare undersökningar. Men ändå. Sveriges elever har presterat för dåligt på de här PISA testerna, så att det är också ett svar på va, att vi måste fokusera mer på att ge högre kvalitet på undervisningen och undervisningsprocesserna. Det är också ett svar på den här ökade kontrollen och granskningen av lärare och lärares arbete. Det liksom, sammantaget så är det flera olika faktorer som skapar ett tryck på lärare och på lärararbetet som gör att man börjar ropa efter nya personal, nya avlastande personalkategorier i skolan.

AS: Och Per, du har i din forskning tittat på frågor kopplade till lärares arbetssituation och villkor. Och du har även lett ett forskningsprojekt som har undersökt hur lärare upplever och påverkas av att lärar... lärarassistenter anställs i organisationen. Vad skulle du säga, har de den avlastande funktion som det är tänkt?

PL: Jag skall nog instämma med det som Inga-Lena sade förut, att på skolor där man har introducerat sådana här avlastande yrkesgrupper, de kan ju vara av olika art och pyssla med lite sätt, olika saker. Och olika delar av lärares arbete som de tar över och som de avlastar med. Men på de skolor, eller om man säger så här, på de skolor som vi har varit och tittat, där handlar det mest om avlastning av det här som Inga-Lena pratade om, de här studiepedagogerna, alltså att man övertar mentorsbiten. Den sociala biten av lärararbetet. Krångliga kontakter, eller krångla med kontakter med föräldrar, kontakter med andra myndigheter, socialtjänst, BUP, polis och så vidare. Den har alltså de här mentorerna tagit över. Och på de skolorna så känner sig lärarna avlastade. Kvalitativt sett. Alltså de känner en mindre psykisk anspänning av att inte behöva hantera de här frågorna, som kan vara jobbiga va. Det är sådant man ligger och grubblar över på nätterna, som lärare. Så att där känner man sig avlastade, men däremot på de här skolorna som vi har varit och tittat så har de ju, för att få ekonomin att gå ihop, så har ju lärarna tvingats undervisa några timmar till. Så att kvantitativt sett så känner sig lärarna inte avlastade. Alltså man jobbar lika mycket som förut då. Det är bara att man ändrat arbetsuppgifter. Sedan som Inga-Lena säger så, saknar man till viss del då de här elevkontakterna. Man känner att man blivit av med dem. Men de flesta lärare ser till att skaffa sig dem ändå. Man hänger sig kvar i klassrummet. Man går ut i korridoren och så vidare, och får de här bitarna. Men man kan också säga så här att, i och med att man gått upp i undervisningstid, så har liksom schemat blivit mer låst. Arbetstiden är mer låst. Så att man får mindre tid till att hänga med kollegor. Det fanns mer grå tid i schemat innan. Vilket gjorde att det fanns mer luft att vara med kollegor, eller för den delen, vara med elever också då. Så det har väl gjort att lärarna känner sig som liksom lite mer instängda i det här undervisningshörnet. De upplever arbetet lite mer mekaniskt än vad det var tidigare.

AS: Flera intressanta saker här, men jag tänkte haka mig fast vid det här med hur mycket man undervisar och att man skall... att det skall gå ihop ekonomiskt. För att det är ju så klart en viktig del i det här. Om det skall kunna funka, att man skall hitta en ekonomisk modell

som funkar långsiktigt. Och jag tänkte kolla med dig Inga-Lena, hur... hur har ni löst den biten i Mora?

- R2: Vi gjorde ju så att när vi införde det här arbetet med studiepedagoger så fick verksamheterna ett helt år på sig att bygga upp själva tjänsten och anpassa det till sina lokala förhållanden. Och då använde vi ingen mer undervisningstid av lärarna. Men nu när vi har varit igång så... så att lärarna också ser vinsten utav det här. Så har de fått mer tid för att ägna sig till undervisningen. Och det är ju ganska självklart. Sedan anser jag som ansvarig för verksamheten, då skola, att jag känner mig inte riktigt bekväm med det här att avlasta lärarna. Utan jag tänker mer på att det måste handla om att höja kvaliteten i undervisningen. Och det här är ju ett väldigt tydligt sätt att göra det på. Där vi ändå ger avlastning till lärarna. Och varför jag väljer att se det så, det är ju för att det här skall ju ge eleverna någonting. Det vill säga eleverna, det är de som skall trivas och må bra i skolan och på det sättet nå högre resultat. Så att det här måste gå hand i hand, att göra det bättre för lärarna när det gäller arbetsmiljön, att få eleven att trivas i skolan, men absolut att vi som skolhuvudmän måste ju ta ansvar för, om vi bara har behörigheter som ligger på en 65%, är det väl självklart att vi måste se till att eleverna skall få undervisas av behöriga lärare i så hög... möjlighet som vi kan.
- AS: I och med när man pratar om... alltså modellen med lärarassistenter och den typen av avlastande tjänster. Så finns det ju också en kritik, bland annat från lärarfacken där man är oroliga för att det kommer, alltså resultera i, som ni har nämnt nu, att lärare måste undervisa fler timmar och att visst de avlastas å ena sidan, men så... blir det högre tryck just där med undervisningstid då. Jag vill ändå kolla med dig Li, är det tänkt att det är så det skall fungera eller finns det något tydligt svar där?
- LG: Nej alltså grundtanken med satsningen på lärarassistenter och andra kompletterande kompetenser i skolan, det är ju inte primärt att lärare skall undervisa mer. Utan det är att de skall bli avlastade så att de kan fokusera på sitt kärnuppdrag. En central tanke är ju... att lärare skall kunna stanna i yrket hela livet. Vi vet ju att många lärare lämnar, därför att de tycker att det är för tungt. Och exakt vad lärare behöver avlastning med, det är ju väldigt individuellt. Och därför så är det ju jätteviktigt med den här kartläggningen man gör. Att man gör den på skolenhetsnivå. Och att man kopplar det här till skolans organisation. Om en sådan här kartläggning i slutändan visar då... att lärare hellre tar några undervisningstimmar mer, för att slippa andra uppdrag, exempelvis har ju mentorsuppdraget nämnts här. Och om de till följd av det upplever att de är avlastade. Ja då har man ju uppnått syftet tänker jag. Med själva lärarassistentuppdraget.
- PL: Ja jag tänker, om man får kommentera det som Inga-Lena sade, det finns ju en potential i det här med att kvaliteten på undervisningen kan bli bättre och höjas då med hjälp av att man anställer avlastande, kompletterande yrkesgrupper. Men det gäller att vara mån om

den potentialen, att ta hand om den potentialen. För att det finns också en risk och det har vi sett, för att det kan bli nästan tvärtom. Alltså att de här nya avlastande personalgrupperna sätts in i stor omfattning för att vikariera när lärare är sjuka. Vilket är... det får man ju förstå. För att det är inte så lätt att få tag på vikarier. Men det finns också en risk för att de här avlastande yrkesgrupperna, som inte har kanske alltid så hög pedagogisk kompetens, sätts in i undervisningsliknande uppgifter, med elever som är resurssvaga. Och som alltså behöver... som den kompetens som är högst egentligen på skolan. Den pedagogiska kompetensen som är hög på skolan. Så det finns fällor som man kan ramla in i här om man inte... bevakar det här.

LG: Ja det vill jag gärna också kommentera, jag håller med dig där till 100% Per. För att när man inför någonting nytt som man då jobbar ordentligt med vid införandet. Och vid implementeringen. Så är det otroligt viktigt att utvärdera och underhålla, modellvårda som jag kallar det. För annars är de riskerna som du lyfter Per, uppenbara.

AS: Avslutningsvis, vad har ni för tips till de kommuner som går i tankarna eller som står i startgroparna för att införa den här typen av förändrad organisation? Vad behöver man tänka på för att slippa falla i de här groparna som vi har pratat om? Vi kan börja med dig Li.

LG: Ja, nummer ett tänker jag, att vara klar över varför man vill göra det här? Vad tänker man sig... alltså man kan ju ha lite olika tankar om vad det skall leda till. Det kan ju handla om avlastning av lärare, hållbar arbetsmiljö, tillgång till fler vuxna för eleverna och så vidare. Men det viktiga skulle jag säga, det är att man faktiskt verkligen kartlägger det här väldigt noga. Vad finns det för avlastningsbehov. Utifrån de enskilda lärarnas situation. Och det andra är att man är väldigt tydlig i roll och ansvarsfördelning så att man verkligen jobbar med de bitarna. Så att också de här avlastande tjänsterna när de kommer in i skolverksamheten får goda förutsättningar för sina uppdrag och inte får exempelvis en containerfunktion.

AS: Och vad menar du med containerfunktion?

LG: Ja alltså om man inte har klargjort rågången, vem skall göra vad och vart placeras de här i organisationen? Vem är chef för de här? Vem handleder dem? Eller vägleder dem? Vilka typer av uppdrag skall de jobba med? Och inte jobba med? Så tror jag att det finns ju en risk att de kan bli överhopade av väldigt många saker. Därför att det är en extra person, det är två extra händer. Alltså jag tror att i en pressad situation så kan det lätt bli så, om man inte är klar över vad man skall ha för uppdrag för de här personerna.

AS: Per, jag tänkte fråga dig, du har ju redan varit inne på sådant som du ser som viktiga förutsättningar för att det skall kunna fungera. Men om du skulle vilja lyfta ut någonting

som man absolut bör ha klart för sig innan man börjar jobba enligt den här modellen så att säga, vad skulle det vara?

PL: Ja jag kan bara fortsätta med, och bygga vidare på det som Li sade att, det vi har sett är att det är otroligt viktigt att det finns en matchning. För det första att det finns en tydlig arbetsbeskrivning för vad de här nya avlastande grupperna skall göra. Att den arbetsbeskrivningen är synkad med den kontext som finns i skolan. Skolorna har ju runtom i landet har ju väldigt olika liksom uppdrag och karaktär. Så att den synkningen måste finnas. Det måste också finnas då en synkning emot alltså de personer som man anställer och de kompetenser som de har. Vi har till exempel sett att, alltså vikten av systemförståelse kan inte underskattas. Alltså de personer som anställs måste ha en kunskap om vad en skola är. Hur en skola fungerar som en myndighet. Vilket uppdrag en skola har. Vilka positioner och vilka funktioner som finns på en skola. Vad skall till exempel dokumenteras och vad skall inte dokumenteras. Alltså väldigt många sådana här... en systemförståelse av skolan som är viktig att ha. För att annars så kan det bli som så att man inte bara blir en container, utan man blir en... man börjar liksom ta ansvar för saker som man inte skall ta ansvar för. För att, alltså de här avlastande, alltså de här personerna som besätter de här avlastande tjänsterna är ju oftast engagerade och ambitiösa. Och vill väldigt mycket. Men det vi har sett, det är att man... man börjar nästan vända på varje sten, om ni förstår vad jag säger. För att hitta problem, och för att jobba med problem. Och man ser också hur det här, man fungerar som en slags öppen kran emot elevhälsan. Alltså lärarna kanske blir avlastade, men övriga yrkesgrupper i skolan känner att, en... inte alls en avlastning utan känner att de blir överhopade med arbetsuppgifter. Och det riskerar också alltså, hela skolans ansvar riskerar att svälla då. Om man inte har den systemförståelsen. Så det tycker jag är väldigt viktigt. Sedan är det också viktigt att man liksom tittar på arbetsbelastningen för de här nya yrkesgrupperna. Jag tror inte att det är ovanligt att de är väldigt stressade och att de liksom får en snabbt en spindelfunktion i skolan. All kommunikation börjar gå via dem. Kanske ibland går kommunikation via dem som inte borde gå via dem va. Men de får en väldigt tuff arbetsbelastning och de är väldigt många elever också att engagera sig i då.

AS: Och Inga-Lena, jag vill kolla med dig, det här med systemförståelse och så som Per nämner, var det någonting som ni letade efter och efterlyste när ni... när ni anställde studiepedagogerna till exempel?

IS: Ja precis. Och det skulle jag också vilja koppla till styrkedjan. För när man inför de här uppdragen, då måste man ju ha med sig hela styrkedjan. För det är ju framförallt rektor sedan som kommer att få lov att både utföra och vårda det här uppdraget. Och eftersom vi valde att anställa personer med en kompetens som mer riktat emot socialpedagog, beteendevetare, socionom då när det gäller studiepedagogerna och fritidsledare. Alternativt lärande emot fritidshem när det gäller resurspedagogerna. Så fanns det ju en

utbildningsbakgrund där som ändå gav vikt till uppdraget. Men det som ligger i det där med systemförståelsen, det är att verkligen lägga ordentligt mycket tid på att låta skolan få anpassa tjänsten. För även om vi tillsammans har jobbat fram allt det där med arbetsbeskrivningar och anställningsformer och grupp tillhörigheter och ansvarsområden, så behöver ju skolan få jobba jättemycket med avgränsningar i uppdragsbeskrivningarna om det här skall landa. Om alla yrkeskategorier skall känna sig trygga med det här.

AS: Och med det så vill jag säga tack till er, Lee Gleichmann Linnarsson, sakkunnig på Skolverket, Inga-Lena Spansk, skolchef i Mora och Pär Lindqvist, professor i pedagogik vid Linnéuniversitetet.

LG: Tack

PL: Tack så mycket.

IS: Tack själv.

AS: Och tack till dig som lyssnat.